

A magyar orvostörténeti irodalom 1715–1944

Az eredetileg orvosi végzettségű, enciklopédikus tudású *Németh László* az orvostörténetet a történelem egyik segédtudományának látta, amely azonban nemcsak színes adatokkal gazdagítja a históriát, hanem – és ez a fontosabb feladata – egy másik szempontból, egy másik magatartásból, életmegnyilvánulásból: a betegségből, pontosabban a betegséghez közelítő orvos problémafölvetéséből értelmezi a kultúra lényegét: „Az orvostörténet, mint az orvostudomány története, a kor elméleti leleményét, problémaforgató bátorságát mutatja meg; mint kiváló orvosok története, a szentek és vezetők mellett az egyes korszakok legracionálisabb alakjait” – írta *Orvostörténet és szellemtudomány* című, 1934-es tanulmányában. Az orvoslás, a gyógyítás többféle tudományterület szintézise, az európai újkortól alapvetően természettudományos alapozottságú, ám kezdeti, a mágiával, varázslással, vagyis a természetfölötti szférával való kapcsolatából sok mindent megőrzött; ha mást nem is, legalább a csodavárást, a gyógyulás hitét a legreménytelenebb helyzetekben. Racionalitás és misztika: az európai kultúra e kettős, összefonódó, egymást feltételező dichotomikus alapvonása (gondoljunk arra, hogy a középkori misztika egy időben virágzott a skolasztika racionalitásával, *Avilai Szent Teréz* kortársa *Montaigne*; *Swedenborg* egy időben élt *Voltaire*-rel) világosan kirajzolódik az orvoslás történetében. A görögöknél kialakuló két irányzat végső soron a mai orvostudományi paradigmákban is felismerhető. *Aszklépiosz* és a nevéhez köthető teória a gyógyítás nem természettudományos, kevésbé racionális elemeit hangsúlyozza, a különféle pszichoszomatikus orvosi iskolák képviselői a görög orvosisten kései utódai. Az aszklépiádákban, vagyis a gyógyító szentélyekben folyó inkubáció, a feltehetően hipnotikus eredetű és talán kábítószerekkel is elősegített templomi alvás mint terápia mellett kezdett kialakulni egy másik orvosi szemlélet: a Kr. e. V. században élt és egyébként nem kevésbé mitologikus személy, *Hippokratész* racionális, a tapasztalaton alapuló irányzata. Az „orvostudomány atyja” persze nemcsak a nevéhez kötött, 52 írást tartalmazó gyűjtemény révén emblematisztikus alakja a gyógyításnak. Személyéhez kapcsolja az utókor az orvoslás etikai követelményrendszerének megfogalmazását. A híres „Eskü” az egyik legbehatóbban elemzett orvosi forrás; nem véletlenül. Biztos, hogy nem egy személy és nem is egy időben állította össze; századok során, különböző korok etikai normáinak hatására alakult ki, végső formájában már a középkori Európa keresztény szellemiségét tükrözi az öngyilkosság segítésének (értsd: az eutanáziának) és az abortusznak a tilalmával.

Mennyi mindenhez kapcsolódik az orvoslás! A *Németh László*-i tézis nyomvonalán vázlatosan érintettük a mitológiát, a kereszténységet, az etikát, a kémiát, a fizikát – és még ezen kívül is mennyi kötődése van az orvostudománynak! Nem véletlen, hogy az orvostörténet-írás népszerű és fontos diszciplína, nehezen áttekinthető mennyiségű szakirodalommal. A magyarországi orvostörténetészek is gaz-

dag termést produkáltak az elmúlt századokban annak ellenére, hogy az orvostörténet intézményesülése legfeljebb csak néhány évtizedes múltra tekinthet vissza: 1951-ben alakult meg a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár. (Létesítéséről színes apróságok olvashatók a közelmúltban elhunyt *Wix Györgyné A szerzetesi könyvtárak sorsa Magyarországon 1950–1952* című kötetében.) A változatos műfajú (és színvonalú) 1945-ig megjelent orvostörténeti publikációk adatainak regisztrálására vállalkozott új bibliográfiájában *Dörnyei Sándor*.

Dörnyei Sándor neve immár évtizedek óta szorosan összekapcsolódik az orvosi, orvostörténeti bibliográfiával. 1961-ben tette közzé az 1945–1960 közötti években megjelent történeti vonatkozású publikációk adatait összegző könyvet; folytatása 1970-ig kéziratban tanulmányozható. 1998-ban és 2001-ben hagyta el a nyomdát a Borda Antikvárium műves kiállítású sorozatában a *Régi magyar orvosdoktori értekezések 1772–1849* két vaskos kötete. (Az első kötet ismertetése a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 1999. 9. számában olvasható.) A tavaly megjelent kötet méltó folytatása a szerző munkásságának. Ahogyan *Sándor István* neve fémjelzi a néprajzi bibliográfiát, *Kosáry Domokosé* a történettudományt, éppen úgy Dörnyei Sándor személye és orvosi bibliográfiái egyfajta szakmai etalonná váltak, válnak.

A kötet a *Gazda István* szerkesztette *Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára* elnevezésű sorozat részeként, a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Magyar Orvostörténelmi Társaság kiadásában jelent meg. 4513 számozott tétele „a hazai szerzőknek az egyetemes és a magyarországi orvostudománnyal, egészségüggyel foglalkozó munkáit” tartalmazza, megjelenési helytől és nyelvtől függetlenül. Az összeállító regisztrálta a külföldi szerzők magyar vonatkozású publikációit, és – válogatva – néhány magyarul olvasható fordítás adatai is bekerültek a bibliográfiába. A jelen kötet egyébként első része egy nagyobb vállalkozásnak: a következő tomusban kapnak majd helyet a gyógyszerészet múltjával kapcsolatos munkák adatai és a személyi rész, vagyis a jeles orvosok életművét elemző közlemények.

Minden szakbibliográfia összeállításának legfontosabb és rendszerint vitatható része a szakterület, a diszciplína határainak kijelölése és a szerkezeti elrendezés megválasztása. Esetünkben alig lehet „fogást” találni; Dörnyei Sándor az anyag fölényes ismeretének birtokában egyértelmű és világos szempontokat érvényesített a gyűjtés során: csak azoknak a közleményeknek adatait veszi számba, amelyek tárgyakat elsődlegesen történeti aspektusból mutatják be. A recenzens legfeljebb olyan orvosírók (pontosabban orvosi végzettségű írók) publikációinak adatait hiányolhatja, mint például *Csáth Géza*, aki az 1910-es években különféle lapokban apró egészségügyi, ismeretterjesztő cikkeket is közölt, bennük számtalan orvostörténeti aprósággal; magam a szakrend valamely részén helyet szorítottam volna Németh László népegészségügyi? szociográfiai? iskola-egészségügyi? alkattani? lát-leletének, *A Medve utcai polgárinak*; az irodalom és a pszichoanalízis kapcsolatát taglaló írói vélemények közé, *Kodolányi János, Bálint György* írása mellé *Illés Endre* 1936-os cikke is odakívánkozna (Freudizmus és irodalom, *Tükör*, 1936.). Persze ezek a szubjektív elemek valójában teljesen jelentéktelen apróságok, a recenzens egykori irodalmi érdeklődésének irányát jelző nosztalgiaik. Tárnyilagosan el kell fogadni Dörnyei Sándor véleményét, miszerint „válogatni kellett, s igekezünk azokat felvenni, amelyek a kutatás számára használható információkat tartal-

maznak.” Az általam reklamált írások – nem tagadható – a szűkebb orvostörténeti kutatások szempontjából aligha jelentenek fontos adalékokat.

Maga a szakbibliográfia a 4513 tételt három nagy szakrészbe sorakoztatja (általános, valamint korszak és orvosi szakterületek szerinti). Az egyes részek fejezetekre és alfejezetekre tagolódnak, a szerkezeti felépítés a jól tagolt tartalomjegyzék segítségével könnyen áttekinthető. A publikációk adatai csak egy, a legjellemzőbb helyen szerepelnek, a további tájékozódást a tételszámokra történő utalás könnyíti meg az alfejezetekben. Az önálló kötetekről közölt ismertetések adatait is egybegyűjtötte az összeállító. A kötet végén egységes személy- és helynévmutató található, a szerzői nevek mellett a tételszám álló számjegyekkel, a címben, megjegyzésben szereplő személynevek és a földrajzi nevek dőlt számokkal olvashatók. A feldolgozott periodikumok jegyzékét terjedelmi okokból mellőzni kellett, elkészült viszont a leírásokban alkalmazott rövidítések jegyzéke. A kötet előszavát *Vizi E. Szilveszter* írta mint a Magyar Orvostörténelmi Társaság elnöke.

(Dörnyei Sándor: A magyar orvostörténeti irodalom. Piliscsaba – Bp., 2002, Magyar Tudománytörténeti Intézet – Magyar Orvostörténelmi Társaság. 455 p. Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 29.)

Pogány György

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Könyvtári Osztálya

pályázatot hirdet az

„ÉV KÖNYVTÁRA”

cím elnyerésére.

A címre – amelynek díja 500 000 forint – a korszerű működési formákat alkalmazó, a használói igényeket kielégítő és magas szintű könyvtári szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak pályázhatnak. A pályázaton, típusától függetlenül, minden könyvtár részt vehet. A pályázatokat a NKÖM Könyvtári Osztályára kell beküldeni

2003. szeptember 20-áig.

A borítéokra kérjük ráírni: „Év Könyvtára”

A cím odaítéléséről a szakmai szervezetek képviselőiből összeállított bizottság dönt.

A kitüntető címet a Miniszter Úr nyújtja át.

Budapest, 2003. augusztus

NKÖM Könyvtári Osztály

Tisztelt Olvasó!

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a Pest Megyei Könyvtárral közösen a 2003/2004. tanévben is indítja könyvtárosasszisztens-képző (középfokú szakképesítést adó) tanfolyamát.

A szakképesítés OKJ azonosító száma: 52 8422 01, FEOR száma: 3711
A képzés a kötelező hétéves továbbképzési tervbe beilleszthető.

A TANFOLYAM HELYSZÍNE:

**Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár X/4. könyvtára
Budapest, X. kerület Szent László tér 7–14.
(Pataky Művelődési Központ)**

A TANFOLYAM IDŐTARTAMA ÉS ÜTEMEZÉSE:

**2003. szeptember 1-jétől 2004. júniusig, két félév;
előadások minden szerdán 9–15 óra között**

A KÉPZÉS DÍJA:

50 000 Ft (ÁFÁ-val és vizsgadíjjal együtt)

A VIZSGÁK IDŐPONTJA:

a második félév végén

A szakképesítés szakmai (vizsgáztatási) követelményeit a 9/2002. (IV. 5.) NKÖM rendelet tartalmazza. Gyakorlati vizsgára az a jelölt bocsátható, aki a szakmai gyakorlatot teljesítette, és azt a gyakorlóhely vezetője írásban igazolta. A könyvtári gyakorlat minimális időtartama: 30 nap.

A hallgatók számára irodalomjegyzéket, óravázlatot és vizsgafelkészítő konzultációt biztosítunk.

Kérjük, hogy a kitöltött jelentkezési lap eredeti példányát 2003. szeptember 15-éig levélben szíveskedjék eljuttatni Ságghi Ilona szakreferens részére. Cím: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1088 Budapest, Szabó Ervin tér 1.

Jelentkezési lap letölthető: www.fszek.hu címen; átvehető a FSZEK Központi Könyvtárában az információs pultnál, illetve a X/4. könyvtárban és a Pataky Művelődési Központ információs pultjánál nyitvatartási időben.

